

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมาย “การศึกษา (Education)” หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝนอบรม^๑ ในภาษาบาลีใช้คำว่า “สิกขา” หมายถึง ข้อที่ต้องศึกษา ข้อที่ต้องปฏิบัติ หรือโดยทั่วไปหมายถึง “การเรียนรู้ (Learning)” “การพัฒนาการ (Development)” และ “การรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งปวง^๒” จะเห็นได้ว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนามีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด เมื่อแบ่งระดับอย่างกว้าง ๆ มี ๒ ประการ คือ

๑) การศึกษาระดับโลกียะ มีความมุ่งหมายเพื่อการดำรงชีวิตในทางโลก โดยการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิชาการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ทุกเรื่อง การศึกษาระดับโลกียะเป็นสัญญา หรือความจำ ที่ไม่มีศีลเป็นตัวกำกับอาจทำให้เกิดปัญหาทั่วไปที่เราประสบ เช่น การเอารัดเอาเปรียบ

๒) การศึกษาระดับโลกุตระ มีความมุ่งหมายเพื่อการรู้แจ้ง เพื่อการหลุดพ้น เพื่อการดับทุกข์ การศึกษาระดับโลกุตระจะได้ปัญญาที่เกิดจากการมีสมาธิและมีศีลเป็นตัวกำกับ ทำให้เกิดความเกรงกลัวต่อบาป ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า

นอกจากความหมายดังกล่าวแล้ว การเรียนรู้อย่างหมายถึงการเรียนศาสตร์วิชาการแขนงต่างๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาประกอบกิจการงานหาเลี้ยงชีพ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีทั้งหลายที่สามารถอำนวยความสะดวกสบายให้แก่ตนได้ และเข้าใจว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากอยู่นอกกระบวนการศึกษาที่เป็นทางการหรือระบบการศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะในความเป็นจริง หากมนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องเรียนรู้ตลอดเวลาและตลอดชีวิตผ่านอายตนะภายในตนเอง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส รู้สิ่งที่ต้องกาย และรู้ธรรมารมณ์ทางใจ^๓ มนุษย์จึงมีการสัมผัสกับสิ่งที่มากระตุ้นหรือสิ่งเร้าอย่างหลากหลายในแต่ละวัน หรือกล่าวได้ว่าการรับรู้และ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๕.

^๒ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), โสฬสปัญหา, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๖๒-๖๓.

^๓ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๘/๕๘.

เรียนรู้ข้อมูลต่างๆ ซึ่งการรับรู้และเรียนรู้ข้อมูลจะถูกต้องดีงามได้ผลดีหรือเป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตมากน้อยเพียงไรนั้น ต้องมีความสามารถที่จะวิเคราะห์และเลือกรับ เรียนรู้ที่จะใช้ประโยชน์ ปรับตัว และพัฒนาตนเองจากสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและที่สัมผัสตลอดเวลาอยู่เสมอ ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า “มนุษย์มีเครื่องมือ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นช่องทางที่เราจะต้องติดต่อกับโลก ถ้าเราติดต่อกับโลกเป็น เราก็ได้ข้อมูล ได้ความรู้ และสามารถพัฒนาความรู้ให้เจริญยิ่งขึ้นไป คนก็จะพัฒนาขึ้น มีความใฝ่รู้ เกิดความสุขจากการเรียนรู้”

พัฒนาการการเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนา นั้น พระพุทธเจ้าสอนให้คนได้พัฒนาอยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ด้านพฤติกรรม ด้านจิต และด้านสติปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง มิใช่เป็นคนดีแต่โง่ หรือเป็นคนเก่งแต่โง่ การจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดีและคนเก่งนั้น จะต้องเป็นหลักในการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในการพัฒนามนุษย์นั้น พระพุทธศาสนามุ่งสร้างมนุษย์ให้เป็นคนดีก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเก่งทีหลัง นั่นคือสอนให้คนเรามีคุณธรรม ความดีงามก่อนแล้วจึงให้มีความรู้ความเข้าใจหรือสติปัญญาภายหลัง^๕ ดังนั้นหลักในการศึกษา เรียนรู้ พัฒนาการการเรียนรู้ของพระพุทธศาสนา นั้นจะมีลำดับขั้นตอนเริ่มจากศีลสิกขา ต่อด้วยจิตตสิกขาและขั้นตอนสุดท้ายคือ ปัญญาสิกขา ซึ่งขั้นตอนการศึกษาทั้ง ๓ นี้ รวมเรียกว่า “ไตรสิกขา” ซึ่งมีความหมายดังนี้

๑) ศีลสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมในเรื่องศีล มีความมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การพัฒนาจิตและปัญญา (Training in Higher Morality)

๒) จิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมจิต บางครั้งใช้คำว่า จิตภาวนา มีความมุ่งหมายที่จะฝึกจิตให้พร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญาได้ (Training in Higher Mentality หรือ Concentration)

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย”, ใน **สาระความรู้ที่ได้จากการสัมมนาทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลการวิจัย/ผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณุสสา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖-๓๗.

^๕ รัตติยา คงทน, **เป้าหมายของการสอนตามแนวพุทธ**, (Online) แหล่งที่มา www.learner.in.th, (๑๒/๑๑/๒๕๕๕).

๓) ปัญญาศึกษา หมายถึง การพัฒนาปัญญา เพื่อใช้รู้แจ้ง รู้ได้ด้วยตนเอง (Training in Higher Wisdom)^๖

พัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขานั้นเราสามารถมองเห็นได้ง่ายแม้ในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีศีลจะนำไปสู่การมีสมาธิ ซึ่งจะมีผลให้เกิดประพัตติ มี ความสัมพันธ์งดงาม ได้ทำประโยชน์อย่างน้อยดำเนินชีวิตโดยสุจริต มั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน ไม่ต้องกลัวต่อการลงโทษ ไม่สะดุ้งระแวงต่อการประทุษร้ายของคู่เวร ไม่หวาดหวั่นเสียใจต่อเสียง ตำหนิหรือความรู้สึก ไม่ยอมรับของสังคม และไม่มี ความฟุ้งซ่านวุ่นวายใจ เพราะความรู้สึก เดือดร้อนรังเกียจในความผิดของตนเอง จิตใจก็เอิบอิ่ม ชื่นบานเป็นสุข ปลอดโปร่ง สงบ และ แน่วแน่ มุ่งไปกับสิ่งที่คิด คำที่พูดและการที่ทำ ลำดับต่อไปเมื่อบุคคลมีสมาธิจะนำไปสู่การมี ปัญญา ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดความในจิต ไม่ฟุ้งซ่าน อยู่กับตัว ไร้สิ่งขุ่นมัว สดใส มุ่งไปอย่างแน่วแน่ เท่าใด การรับรู้ การคิดพิจารณา มอง เห็นและเข้าใจสิ่งต่างๆ ก็ยิ่งชัดเจน ตรงตามจริง แล่น คล่อง เป็นผลดีในทางปัญญามากขึ้นเท่านั้น^๗

จะเห็นได้ว่าหลักไตรสิกขาเป็นระบบการปฏิบัติที่มีความต่อเนื่องกันโดยเริ่มจาก อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้เป็นพื้นฐานของกันและกัน พระพุทธศาสนามุ่งสอนให้คนเป็นคนดี คนเก่งและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หลัก ไตรสิกขาที่ได้กล่าวมาทั้ง ๓ ขั้นตอนนี้ หากสามารถนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็จะเกิดผลดีกับ ผู้ปฏิบัติ ซึ่งหลักการทั้ง ๓ นั้น เป็นที่ยอมรับจากชาวโลก ทำให้พุทธศาสนาได้แพร่หลายไปใน ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

ส่วนการเรียนรู้ทางตะวันตก สารนิพนธ์ฉบับนี้จะนำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ของ สกินเนอร์ ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ได้พบว่า สกินเนอร์ได้แบ่งพฤติกรรมของ สิ่งมีชีวิตไว้ ๒ แบบ คือ ๑) Respondent Behavior พฤติกรรมหรือการตอบสนองที่เกิดขึ้นโดย อัตโนมัติ หรือเป็นปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) ซึ่งสิ่งมีชีวิตไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ๒) Operant Behavior พฤติกรรมวิบากหรือพฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งมีชีวิตเป็นผู้กำหนด หรือเลือกที่จะแสดง ออกมา ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในชีวิตประจำวัน^๘ การเรียนรู้ตามแนวคิดของ

^๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมร รอดดารา, **ธรรมวิทยา**, ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ : คณะครู ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า ๒๑๕.

^๗ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๐๓/๓๑๘-๓๑๙.

^๘ Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, **Learning Theories For Teachers : How Does Skinner's Operant Conditioning Work?**, (New York : Macmillan, 1988), pp.95-97.

สกินเนอร์ เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง แต่สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า จึงมีคนเรียกว่าเป็นทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบ Type R นอกจากนี้ สกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง (Reinforcement) ว่ามีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่คงทนถาวรยิ่งขึ้นด้วย สกินเนอร์ได้สรุปไว้ว่า อัตราการเกิดพฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ คือ การเสริมแรง หรือการลงโทษ ทั้งทางบวกและทางลบ^๙

จากเนื้อหาที่ได้นำเสนอนี้ ประเด็นปัญหาทั้งในส่วนของทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ และในส่วนของความรู้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ว่า หลักการ และความสำคัญของการเรียนรู้ พัฒนาการ และความเป็นมาของการเรียนรู้ และเมื่อได้ศึกษาแล้วมีผลเป็นเช่นไร ประเด็นปัญหาเหล่านี้เป็นเหมือนสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา กับทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ว่ามีส่วนที่คล้ายคลึง มีความเหมือน และต่างกันอย่างไรบ้าง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อมโยงพัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา กับพัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา กับทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ มีขอบเขตดังนี้

- ๑.๓.๑ ศึกษาการเรียนรู้ตามแนวตะวันตกตามทฤษฎีของสกินเนอร์ เป็นการศึกษาแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้
- ๑.๓.๒ ศึกษาการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา เป็นการศึกษาแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา
- ๑.๓.๓ ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์กับพัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา เพื่อให้ทราบว่าหลักการของไตรสิกขาสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง เกิดผลดีกับผู้ปฏิบัติ เป็นการพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ซึ่งผลสำเร็จจะเกิดขึ้นทางกาย ทางศีล ทางจิต ทางปัญญา

^๙ Ibid., pp.104-105.

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์ที่เกี่ยวกับการวิจัย และเพื่อประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

๑.๔.๑ การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการเรียนรู้ หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการเรียนรู้ในกรอบของไตรสิกขากับทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์

๑.๔.๒ กรอบของไตรสิกขา หมายถึง การศึกษาหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพระพุทธศาสนา ไตรสิกขาคัดอยู่ในอริยมรรค คือ ธรรมที่ควรประพฤติและปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยข้อปฏิบัติที่ควรศึกษา ๓ อย่าง คือ ศีลสิกขา จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา

๑.๔.๓ ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ หมายถึง ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม เน้นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) โดยอินทรีย์จะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองอันนำไปสู่ความสามารถในการแสดงพฤติกรรม คือ การเรียนรู้

๑.๕ ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑ พุทธทาส อินทปัญโญ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในบทความ “บรมธรรมของการศึกษากับโลกปัจจุบัน” สรุปความได้ว่า การศึกษาในพระพุทธศาสนานี้ หมายถึง Training เป็นอย่างน้อยคือการกระทำลงไปจริงๆ ไม่ใช่แต่เพียงการศึกษาเล่าเรียน Training แยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ต้องละ หมายถึง การข่มขี้เกิเลสหรือข่มขี้สัญชาตญาณอย่างสัจธรรม ส่วนที่เป็นความรู้ทางฝ่ายต่ำ แล้วพัฒนาไปในส่วนที่เป็นความดี ความงาม ความถูกต้องที่จะเป็นบรมธรรมต่อไป ข้างหน้าพร้อมกันไปในขณะเดียวกัน เมื่อรวมเข้ากันก็คือปราบปรามสิ่งที่ควรปราบปราม พอกพูนสิ่งที่ควรพอกพูนพร้อมกันไปด้วยการกระทำจริงๆ การศึกษาก็ต้องเพื่อมนุษย์ได้สิ่งที่ดีที่มนุษย์ควรจะได้ ไม่ใช่แต่เพียงความรอดชีวิตอยู่ได้แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของคนที่ต้องมีปัญญาแท้จริงหรือสูงสุด^{๑๐}

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, “บรมธรรมกับการศึกษาของโลกปัจจุบัน”, ใน **วิธีการเรียนรู้ของคนไทย : ประมวลสาระจากการประชุมและรวมข้อเขียนจากนักคิด**, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓-๓๔.

๑.๕.๒ พุทธทาส อินทปัญโญ ได้กล่าวถึงเบญจขันธ์และไตรสิกขาไว้ในคู่มือมนุษย์มีใจความสำคัญว่า สิ่งทั้งปวงในโลกต่างก็สรุปรวมอยู่ในคำว่า เบญจขันธ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แต่ละส่วนเป็นมายาไร้ตัวตน แต่ก็มีเชื้อหล่อให้เกิดอุปาทานการยึดถือ จนเป็นที่ตั้งของความอยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากไม่ให้มีไม่ให้เป็น ซึ่งล้วนแต่ทำให้เกิดทุกข์ ดังนั้นทุกคนต้องอาศัยหลักที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา ทำหน้าที่ถอนอุปาทานในเบญจขันธ์เสียให้สิ้นเชิงจึงจะไม่ใช่เป็นทาสของเบญจขันธ์ และไม่มีความทุกข์อีกต่อไป^{๑๑}

๑.๕.๓ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ในหนังสือ “ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ฉบับพ่อแม่/ชุมชน อมรวิวัฒน์” สรุปความได้ว่าตามหลักการเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ไม่ว่าเขาจะสมบูรณ์ มีความพร้อมทุกด้าน หรือมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ หรือปัญญา มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้กับทุกคนทุกสิ่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการสัมผัส สัมพันธ์ สร้างสรรค์ความรู้ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต มีลักษณะบูรณาการองค์ประกอบทุกด้าน ทั้งความเจริญเติบโตทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ สุขทึยภาพ และสังคม พัฒนาการของแต่ละคนและแต่ละด้านย่อมมีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อด้านอื่นๆ การเรียนรู้เป็นฐานความเจริญของชีวิต กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจึงต้องให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่มีความสุข สร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกันต้านทานความเสื่อมทั้งปวง^{๑๒}

๑.๕.๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงหลักความจริงที่เป็นกลางๆ ตามธรรมชาติ หรือธรรมที่เป็นกลางๆ และข้อปฏิบัติเป็นกลางๆ (มัชฌิมาปฏิปทา) ไว้ในหนังสือพุทธธรรม พอสรุปได้ดังนี้ คือ ในการดำเนินชีวิตควรยึดหลักความเป็นจริงตามทางสายกลางโดยการศึกษาคือ ชีวิตนั้นคืออะไร ใช้สิ่งใดเป็นตัวรับรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ พระธรรมปิฎกได้เสนอว่าชีวิตประกอบด้วยรูปนามขันธ์ ๕ ให้อายตนะ ๖ เป็นตัวแสวงหาความรู้รับรู้และเสวยโลก ตั้งตนอยู่ในความเป็นจริง เพราะชีวิตของคนและสัตว์เป็นไปตามกฎของไตรลักษณ์ที่มีอาศัยซึ่งกันและกันเป็นแดนเกิด (ปัจจุสมุปบาท)^{๑๓}

^{๑๑} พุทธทาส อินทปัญโญ, **คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕).

^{๑๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด ฉบับพ่อแม่/ชุมชน อมรวิวัฒน์**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมเครือข่ายพ่อแม่ ผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน เพื่อการปฏิรูปการศึกษา สกศ., ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (ฉบับปรับปรุงและขยายความ), พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘).

๑.๕.๕ ไพรัช สู้แสนสุข ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “หลักการและกระบวนการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์: การวิเคราะห์พระไตรปิฎก” ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ไว้ในบทที่ ๔ มีใจความสำคัญ คือ การเรียนรู้เริ่มจากการสัมผัสสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นภาวะปรมาตม์และสมมติบัญญัติ การสัมผัสหรือการเกิด ผัสสะ เป็นการประจวบกันของ ๓ องค์ประกอบสำคัญ คือ อายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) ซึ่งเป็นอวัยวะรับสัมผัส กับอายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และธรรมารมณ์) ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกรู้ และวิญญาณรู้ ทั้ง ๖ ทางที่เกิดขึ้นทำหน้าที่รู้ แต่ละช่องทางในขณะเกิดผัสสะนั้นๆ^{๑๔}

๑.๕.๖ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรม ว่าเป็นการพัฒนาคนให้มีชีวิตอยู่อย่างมีสติ มีวิชา และมีปัญญา โดยมุ่งสู่อิสรภาพที่แท้จริง คือ การพ้นทุกข์ แก้ปัญหาได้ การฝึกหัดอบรมนั้นเน้นที่ตัวบุคคลเป็นศูนย์กลาง การพัฒนาคนเน้นที่การพัฒนาจิต ให้สามารถลดละสิ่งชั่ว เจริญเพิ่มพูนสิ่งดี และฝึกจิตให้บริสุทธิ์เกษม กระบวนการเรียนรู้มีจุดประสงค์และวิธีการเป็นขั้นตอน มีระดับความลุ่มลึก มุ่งสู่จุดประสงค์ที่เกิดแก่ตนเป็นปฐม และพัฒนายิ่งขึ้นสู่อุดมคติอันไพบูลย์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสัตว์โลกทั้งมวลฐานของการเรียนรู้อยู่ที่ธรรมชาติและลักษณะของชีวิตมนุษย์ การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยของการเรียนรู้ได้แก่วิธีการแห่งศรัทธา และวิธีการแห่งปัญญา เพื่อฝึกหัดอบรมตนให้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จนทำให้ปุถุชนได้พัฒนาขึ้นเป็นกัลยาณชนและอริยชนตามลำดับ^{๑๕}

๑.๕.๗ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ในหนังสือ “ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด” สรุปความได้ว่า ในการเรียนรู้สถานการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึงต้องเอาผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้านทั้งร่างกาย จิตหรืออารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมถึงการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณด้วย^{๑๖}

^{๑๔} ไพรัช สู้แสนสุข, “หลักการและกระบวนการของการเรียนรู้และการสอนตามหลักพุทธศาสตร์: การวิเคราะห์พระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๙, หน้า ๑๐๖.

^{๑๕} สุมน อมรวิวัฒน์, การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์, โครงการกิตติเมธีสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗).

^{๑๖} ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี, “ปฐมกถา”, ใน ปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, รวบรวมและจัดพิมพ์โดยคณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓).

๑.๕.๘ พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก) เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” จากการศึกษพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจาก รับ จำ คิด รู้อารมณ์ทั้งหลายทางสื่อภายใน ๖ ประการเท่านั้น นอกจากนี้แล้วไม่มีเหตุเกิด ต่างกันอยู่ที่ว่าอารมณ์ที่รับเข้ามานั้น ผู้รับรู้จักแยกแยะผิดถูกชั่วดีได้มาน้อยเพียงใด เพราะปัจจัยที่ทำให้แยกแยะนั้นมีมาก และส่วนมากเป็นปัจจัยหลอกทำให้หลงผิดได้ง่าย มนุษย์โดยส่วนมากจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสื่อ ผลพวงที่ได้รับรู้จากสื่อ จึงครอบงำมนุษย์ไม่ให้เกิดการพัฒนาได้เต็มที่ ทั้งที่เครื่องมือพัฒนามนุษย์ก็คือ “สื่อ” นั่นเอง^{๑๗}

๑.๕.๙ ชอุ่ม ทศลิน ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของปัญญาในพุทธปรัชญา” ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การเข้าถึงอุดมการณ์สูงสุดได้แก่ความหลุดพ้นจะต้องอาศัยปัญญาเป็นตัวการสำคัญดังที่เรียกว่า วิปัสสนา ดังนั้นพระอรหันต์ทุกพระองค์จะต้องได้ปัญญาวิมุตติ ในการเจริญ สมถกรรมฐานไม่สามารถยังผลได้เข้าถึงซึ่งมรรค ผล นิพพาน แต่ก็ได้ประโยชน์คือทำให้จิตสงบเพื่อเป็นบาทฐานของการเจริญปัญญาหรือวิปัสสนาต่อไป ส่วนการเจริญปัญญาหรือวิปัสสนาก็เพื่อทำให้แจ้งเป็นวิธีการเข้าถึงซึ่งมรรค ผล นิพพาน โดยตรงและโดยแท้ นั่นคือปัญญาเป็นตัวการตัดสินใจขั้นเด็ดขาดเพื่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญา^{๑๘}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคนเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งบุคคลที่มีความพร้อมทุกด้าน หรือมีความบกพร่องทางร่างกายจิตใจ หรือปัญญา มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและได้ทุกสถานที่ และแม้ว่าพัฒนาการของแต่ละคนและแต่ละด้านจะแตกต่างกันซึ่งย่อมจะส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อด้านอื่นๆ การเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังและลงมือปฏิบัติจริงด้วยความเพียรพยายามย่อมจะเป็นฐานความเจริญของชีวิต และกระบวนการเรียนรู้ที่ดีจะทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของบุคคลไปในทิศทางที่ดี

^{๑๗} พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), “การศึกษาอิทธิพลของอายตนะ (สื่อ) ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓.

^{๑๘} ชอุ่ม ทศลิน, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของปัญญาในพุทธปรัชญา”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๒๘.

จากการศึกษาทัศนะเกี่ยวกับการเรียนรู้ของบุคคลสำคัญในทางพระพุทธศาสนา พบว่า การพัฒนาการเรียนรู้นี้ในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้จักตนเอง ควบคุมตนเอง ไม่ให้จิตไหลไปในทางเสื่อมโดยใช้ปัญญาและสติ การลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและเข้าใจ จนเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น และเข้าสู่ความมีอิสรภาพในที่สุด

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดโครงร่างและหัวข้อวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการเรียนรู้นี้ในกรอบไตรสิกขา กับทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์” โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาข้อมูลขั้นปฐมภูมิ เน้นศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเน้นศึกษาผลงานของสกินเนอร์

ขั้นที่ ๒ ศึกษาข้อมูลขั้นทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์หรือตำราทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ ตลอดจนเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง มาประกอบ แหล่งข้อมูลได้จาก หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ทั้ง ๒ แนวคิด เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและต่างกันของทั้ง ๒ แนวคิด

ขั้นที่ ๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในประเด็นที่น่าสนใจ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาครั้งต่อไป

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบทฤษฎีและแนวคิดการเรียนรู้ของสกินเนอร์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบกระบวนการเรียนรู้ในกรอบไตรสิกขา

๑.๗.๓ ทำให้ทราบพัฒนาการเรียนรู้นี้ในกรอบไตรสิกขา กับทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์